

TVORIVÝ MYSLITEL A BOJOVNÍK PROTI REVIZIONIZMU

Lev Hanzel, Katedra filozofie, Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava

HANZEL, L.: Creative Thinker and Fighter against Revisionism, *Filozofia* 29 (1974), No 2, p. 140—151

Dialectical materialism — not only a "synthesis of being", but also a "teaching on thinking", i. e. on the theory of cognition and dialectics. The fundamental importance for the policy of the Communist Party. Criticism of the bourgeois and revisionist term of "objectivism" and "above-party-character". The difference in the grades and immediateness of the class-character of particular scientific branches. Criticism of revisionism as of a theoretical basis of opportunist practice. Scientific socialism "need not and must not be complemented with attributes like: democratic, humanistic, etc. because all these are contained in it". An application of "democratic socialism" in the socialist society: an attempt at a regressive reverse towards bourgeois democracy.

Rezolúcia XIV. zjazdu KSCĽ podčiarkla dlhoročné skúsenosti revolučného robotníckeho hnutia, že základom „jednoty strany je marxizmus-leninizmus“, lebo jeho znalosť a tvorivá aplikácia „nám umožňuje správne sa orientovať v zložitých spoločenských procesoch a včas vyvodzovať účinné závery“. Zjazd pritom zdôraznil, že „hlavným nebezpečenstvom, proti ktorému musíme bojovať“ — ak chceme zabezpečiť tvorivé uplatnenie marxizmu-leninizmu v teórii a praxi KSCĽ — „je pravicový oportunizmus a revizionizmus“ (1, s. 598—599).

Cennou a nepostrádateľnou smernicou v tomto úsilí, ktoré je také staré ako robotnícke hnutie vôbec, sú — popri odkaze klasikov marxizmu-leninizmu — teoretické a politické zovšeobecnenia v dielach skúsených a v bojoch ostrieľaných marxistov-leninvcov, ktoré odzrkadľujú teoretické a politické zápasy jednotlivých epoch a etáp revolučného hnutia.

K dôležitým zdrojom takýchto ponaučení v československom meradle patrí dielo akademika Ladislava Szántóa, zhŕňajúce a zovšeobecňujúce pohľady, postoje a boje tohto význačného rozvíjateľa a propagátora marxizmu-leninizmu, ale aj jedinečného a principiálneho človeka, a to od čias Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie, ktorej sa aktívne zúčastnil, až po naše dni.

Dielo L. Szántóa vychádza predovšetkým z nerozlúčnej jednoty všetkých súčastí marxizmu-leninizmu: dialektického a historického materializmu, marxistickej politickej ekonómie a vedeckého komunizmu.

Preto aj keď ho treba považovať predovšetkým za dielo filozofické, nachádzame v ňom mnoho cenných a tvorivých príspevkov k ostatným súčastiam marxizmu-leninizmu. Táto črta charakterizovala vždy aj pedagogickú činnosť L. Szántóa. Dlhý čas vyučoval aj politickú ekonómiu, v ktorej dosiahol neobyčajné výsledky a ovplyvňoval ňou celú generáciu nielen teoretických, ale aj politických pracovníkov.

Pritom L. Szántó vychádzal vždy zo skutočnosti, že dialektický a historický materializmus je nielen teoretickým a metodologickým základom marxizmu-leninizmu, ale aj metodologickým základom špeciálnych vied. Pokiaľ ide o boj proti oportunistu a revizionizmu, ktorému venoval sústavné úsilie, pripisoval zasa kľúčový teoretický význam analýze a kritike filozofického revizionizmu. Lebo — ako mnoho ráz zdôrazňoval — „filozofický materializmus, t. j. dialektický materializmus“ je tou „teoretickou zbraňou, onou dušou, bez ktorej niet revolučného svetonáhľadu, t. j. revolučného marxizmu“ (2, s. 162).

L. Szántó zdôrazňoval vždy a predovšetkým prísnu vedeckosť marxizmu-leninizmu, jeho nerozlučnú spätosť so spoločenským, najmä revolučným vývinom, a s celou históriou a vývinom vedeckého poznania ľudstva. Teória marxizmu-leninizmu je „práve taká mnohostranná ako príroda a spoločnosť“. Preto každý, kto ju chce správne ponímať, rozvíjať a propagovať, „nesmie zanedbávať ani jednu jej stránku“, musí vedieť „zachovať jej celistvosť, dialektickú jednotu mnohých stránok tohto učenia“ (2, s. 9).

L. Szántó vždy podčiarkoval základnú odlišnosť marxistickej teórie od všetkých ostatných, najmä buržoázných foriem filozofie, sociológie, politológie. „Filozofia marxizmu je svojou formou a obsahom, svojou úlohou a pomerom k jednotlivým otázkam poznávania a poznania sveta (vedeckým disciplinám) kvalitatívne iná, vyššia ako filozofia meštiacka“ (2, s. 162). Príčiny tejto kvalitatívnej odlišnosti náchádzal predovšetkým v skutočnosti, že marxizmus-leninizmus je teóriou najrevolučnejšieho hnutia dejín, ktorého historickou úlohou je raz navždy skončiť s triednym rozštiepením spoločnosti, odstrániť vykorisťovanie človeka človekom. Marxizmus-leninizmus je podľa neho „vedeckým svetonáhľadom, nadobúdaným a praktizovaným jedine a výlučne vedomou materialistickou dialektikou“. Nikdy neprestal zdôrazňovať, že buržoázia a jej myslitelia — aj vo svojich najlepších a „najrevolučnejších“ časoch, keď bojovali za odstránenie feudalizmu a nastolenie vtedy pokrokovejšieho kapitalizmu — boli schopní vypracovať nanajvýš svetonáhľad „nadobúdaný a do praxe uvádzaný v najlepšom prípade vedomou mechanistickomaterialistickou metódou“.

Kým marxistickej metóde „zodpovedá v subjekte materialistickodialektická forma myslenia (vnímania, usudzovania, súdenia a odvodzovania, dialektická logika), ktorá je adekvátna forme objektívne jestvujúceho sveta“, zodpovedá „mechanistickej metóde“ filozofov aj obdobia meštiackych revolúcií „v subjekte formálnologickej forme myslenia“ (2, s. 33).

Vychádzajúc z takto poňatej podstaty dialektického a historického materializmu, podčiarkoval L. Szántó vždy ako hlavnú úlohu tvorivého rozvíjania marxistickej filozofie rozpracovanie takej „metódy myslenia, ktorá v procese poznávania, t. j. v procese premeny objektívne existujúceho materiálneho sveta na svet ideový (poznávanie!), vedie najbezpečnejšie k adekvátnosti tohto ideového sveta so svetom materiálnym“. Splniť úspešne túto úlohu môže podľa autora jedine marxistická filozofia, lebo je sama „odrazom najzákladnejšej a najvšeobecnejšej formy existencie objektívnych skutočností v ľudskom mozgu“ (2, s. 48).

L. Szántó opätovne zdôraznil, že oproti buržoáznej filozofii je dialektický materializmus „nielen syntézou poznaného bytia“, ale aj „učením o myslení“, t. j. „o teórii poznania a o dialektike“. Marxistická filozofia nie je preto iba v pasívnom vzťahu k rôznym špecifickým disciplinám vedeckého poznania. Je, naopak, „syntézou poznania“, ktoré ľudstvo získava v rozličných vedných odboroch. Je však preto aj „vodidlom a metódou týchto disciplín“, je ich aktívnou zložkou, bez „ktorej sa tieto disciplíny nemôžu dopracovať adekvátneho poznania skutočnosti“ (2, s. 163).

L. Szántó priamo nastoľuje otázku: „Prečo je marxistická filozofia univerzálnou metódou každej poznávacej činnosti?“ — a odpovedá: „Pretože táto filozofia je jedinou ideovou analógiou objektívne jestvujúceho sveta.“ A je touto analógiou práve preto, že „je materialistická a dialektická tak, ako je materialistický a dialektický objektívne existujúci svet“ (2, s. 164).

Práve pre takéto poňatie podstaty dialektického materializmu a jeho vzťahu k objektívnej skutočnosti a k ľudskému poznaniu vôbec dospel L. Szántó k prísne vedeckému poňatiu „triednosti“, „straníckosti“ vedy.

Kriticky analyzuje napr. poňatie prírodných vied v buržoáznom období, keď vládol a vládne princíp, podľa ktorého je veda úplne nezávislá, „neovplyvňujú ju žiadne vonkajšie, spoločenské ani iné okolnosti“, ale riadi sa vraj jedine „absolútnym záujmom pokroku a vedy“ a podlieha údajne „výlučne vnútornej logike svojho vývinu“. Kritizuje aj závery, ktoré buržoázni vedci a myslitelia z takto chápanej úlohy a spoločenského položenia vedy vyvodzovali. Odmieťa najmä ahistorické poňatie vedy ako niečo, „čo stojí nad spoločnosťou a triedami“, ako niečo „úplne apolitické a objektivistické, čo sa môže a musí pestovať zo stanoviska pasívneho a nazeravého človeka“ (3).

Takéto poňatie a „triedenie“ vedy zodpovedá — podľa L. Szántóa — „základnému rozporu kapitalizmu, deleniu práce na fyzickú a duševnú“, ktorá je — ako ukazuje na príkladoch z dejín filozofie — opodstatňované aj v kantianstve, v jeho filozofii „praktického“ a „čistého rozumu“.

L. Szántó poukazuje na to, že aj vedci, ktorí sa zapodieávajú „viac abstraktnými alebo viac konkrétnymi problémami“, sú vždy „produktmi“ určitého spoločenského prostredia, istých triednych pomerov, a „nemôžu sa teda zbaviť nijakou ignoráciou dôsledkov objektívnej skutočnosti svojej sociálnej existencie“. Pritom však zdôrazňuje, že pokiaľ hovoríme o triednosti vedy, „tieto následky sa nejavia vo formálnej stránke vedy“, ani nie výhradne v tom, že triedne postavenie učencov určitých vedných disciplín „ovplyvňuje riešenie ich problémov“. Triednosť výsledkov vedeckého bádania nachádza „v ich obsahu: ideologický obsah vied je tiež triedny“ (2, s. 134).

L. Szántó opätovne zdôrazňuje, že vedci patria nerozlučne do určitého spoločenského zriadenia, vyjadrujú koniec-koncov „záujmy určitej triedy“. Preto „vedome či nevedome sa zo základu bytia tejto triedy dívajú na svet a skúmajú ho“. Je to tak aj preto, že „pasívny, iba nazerajúci človek nie je skutočným človekom“, lebo do „ľudskej podstaty patrí aj to, že je činnou,

pracujúcou bytosťou". Veda je preto — podľa jeho názoru — iba „vtedy skutočnou vedou, ak vie svet nielen tak či onak vysvetliť", ale keď je okrem toho „aj návodom pre prax" (3).

Pritom však Szántó zdôrazňuje rozdiel v stupni a bezprostrednosti triedneho charakteru jednotlivých vedných disciplín. Dokazuje, že napr. spoločenské vedy (história, právo, filozofia a podobne) sú „bezprostrednejšie a intenzívnejšie triedne a stranícke ako prírodné vedy". Avšak aj triednosť posledných je „nesporná".

Pritom sústavne bojuje proti vulgárno-materialistickému a oportunistickému poňatiu „triednosti" a „straníckosti" vedy. Podčiarkuje, že triednosť vedy nespočíva azda „vo výbere faktov podľa princípu, či sa ten alebo onen vedecký fakt hodí na podporu politicko-ekonomických záujmov triedy", ku ktorej vedec patrí. Považovať „takýto názor za marxistický je vulgárny marxizmus". Podľa správne poňateho marxizmu prejavuje sa „triednosť vedy v tom, či jej metóda poznávania prináša také poznatkové výsledky, ktoré sú adekvátne skutočnosti", a teda použiteľné na „cielavedomé potreby, a či nie", či tá alebo oná metóda vedeckého poznávania „stačí na to, aby poskytovala nielen vysvetlenie prírodných javov", ale aj také vysvetlenie, ktoré tým, „že je adekvátnym prevedením materiálneho sveta na svet ideový" (2, s. 50) by mohlo byť aj „bezpečným návodom pre prax smerujúcu k pozmeneniu tohto sveta".

Veľký a nanajvýš aktuálny význam, najmä v spätosti so súčasným protirevizionistickým úsilím, má Szántóovo konštatovanie, že práve pre tento prísne vedecký charakter marxizmu-leninizmu a jeho poňatia straníckosti vedy, v dôslednej nadväznosti na konkrétnu skutočnosť a prax, našiel proletariát jedine a logicky v marxizme — a nie výhradne a priamo v špeciálnych vedách — svoju metódu poznávania objektívnej spoločenskej skutočnosti. Na základe marxisticko-leninskej teórie spoznala robotnícka trieda, že je nielen nositeľkou vyššieho a kvalitatívne odlišného „typu hospodárskeho a spoločenského poriadku, ako je buržoázny", ale že je súčasne aj „nosiťelom vyššieho typu a spôsobu ľudského poznávania, myslenia", a že každý pokus o znešvárenie tejto jeho metódy poznávania (materialistickej dialektiky) je prejav proletariátu nepriateľský" (2, s. 51). Z tohto poznania vyplýva nekompromisný a sústavný Szántóov boj proti oportunizmu a revizionizmu ako špecifickej forme tohto „znešvárovania", falšovania marxizmu-leninizmu v pseudomarxistickej forme, vnútri samého robotníckeho hnutia.

Buržoázna veda sa vydávala a vydáva za nestraničku, netriednu, „všeľudskú". Svoje poznatky vyhlasuje za absolútne, t. j. rovnako „platné a pravdivé pre všetky časy a okolnosti a pre každú triedu, slovom, za objektívne".

Ako ukazuje L. Szántó, buržoázni vedci vyhlasujú „objektivismus za najvyšší princíp vedeckosti". Oportunistickí a revizionistickí „teoretici" preniesli tento princíp aj do „marxizmu", aby ho na tomto základe „doplnili" a postavili údaje na „prírodovednú exaktnosť". Usilovali a usilujú sa podnes urobiť z marxizmu na tomto základe učenie „nekritické a oportunistické" (2, s. 275).

Szántóova kritika objektivizmu má aj dnes veľký metodologický a teoretický význam. Objektivistu sa podľa neho vyznačuje predovšetkým „krajnou abstraktnosťou“, nemá „triedne názorové stanovisko“ a nerozoberá „triedny obsah skúmaných teórií“. Ďalej objektivistu charakterizuje nekonkrétne analýza danej historickej situácie, daných konkrétnych foriem a rozloženia triednych síl. Obmedzuje a uspokojuje sa „dôkazom o nevyhnutnosti daného procesu“ a „neodhaľuje jeho vnútorné protirečivosti“, neprístupuje k nim „z názorového stanoviska a určitých triednych záujmov“. A napokon — ako ukazuje L. Szántó — „objektivistu“ nechápe nevyhnutnosť „jednoty logického a historického, teoretického a triedneho pri analýze určitých spoločenských javov a teórií“. Správa sa ku skutočnosti „pasívne a pozorovateľsky“ (2, s. 126).

Veľký metodologický význam pre súčasnú kritiku revizionistického „objektivismu“ — v mene a za pomoci ktorého vyhlasovali naši „obroditelia marxizmu“ tzv. autentický marxizmus, filozofiu „človeka“, „demokratický socializmus“ atď. za najnovšie „objavy“ vedy — má aj Szántóovo konštatovanie, že marxisticko-leninsky poňatá straníckosť nie je „jednoduchou syntézou subjektivismu a objektivizmu“, nie je zmierením týchto protikladných hľadísk. Boj proti objektivizmu nie je teda bojom za subjektivismus. Marxisticko-leninské hľadisko je dialektickým prekonávaním tak objektivizmu, ako aj subjektivismu. Dialektický materializmus prekonáva buržoázny i revizionistický objektivizmus tým, že je „stanoviskom, metódou a logikou objektívno-revolučného spoločenského subjektu“, t. j. robotníckej triedy. Subjektivismus prekonáva tým, že sa pevne pridŕža „objektívnej skutočnosti, objektívnych faktov“ (2, s. 276).

L. Szántó správne poukazuje na to, že marxisticko-leninská straníckosť, triednosť je kvalitatívne iná, ako ju chápali a chápu oportunistickí a revizionistickí teoretici rôznych smerov a odtienkov. Títo teoretici totiž nikdy „nepochopili vnútornú a organickú súvislosť vedeckosti a revolučnosti marxizmu“ na jednej strane a vnútornú a „organickú súvislosť politickej reakčnosti a ideológie buržoázie“ na druhej strane (2, s. 277).

Takto postavil L. Szántó svoju kritiku buržoáznej filozofie a ideológie, ale najmä filozofického revizionizmu a politického oportunizmu na dôsledné vedecké základy.

Vedeckou a publikačnou činnosťou L. Szántóa sa vinie ako červená niť zápas, polemika, vyvracanie ideológie, ktorá je nepriateľská robotníckej triede, teda najmä vyvracanie oportunizmu a revizionizmu.

Sústavne sa v nej dokazuje, že oportunizmus predstavuje v robotníckom hnutí teóriu a prax prispôsobenia a podriadenia triednych záujmov proletariátu tým či oným spôsobom záujmom buržoázie. Predstavuje objektívne vždy otvorené alebo zahalené vzdanie sa socializmu.

Revizionizmus v teórii prebojáva zasa cestu oportunistickej praxi a znamená ústup z proletárskych triednych pozícií, nahrádzanie marxizmu-leninizmu najrôznejšími buržoázny i maloburžoázny filozofickými a sociologickými

konceptami. Celé jeho dielo, riešenie mnohých teoretických i praktických politických otázok v ňom jednoznačne potvrdzuje, že revizionizmus sa dotýka všetkých teoretických otázok, ktoré súvisia s bojom a úsiliami robotníckeho hnutia.

L. Szántó mal pritom šťastie, že prežil niekoľko rokov svojho života, ktoré predznačili jeho neskorší ideový a politický vývin, v krajine Sovietov, vo vlasti leninizmu, ktorý predstavuje novú, vyššiu etapu v rozvoji marxistického myslenia. Ako neskoršie napísal, „Leninovou nesmrteľnou zásluhou je, že pochopil »dušu marxizmu«, t. j. jeho metódu”, a vedel ju „uplatniť na nové javy, ktoré v časoch Marxovho života ešte ani nejestvovali” (3). V ohni Októbrovej revolúcie sa taktiež osobne presvedčil, aké nebezpečenstvo predstavujú pre robotnícke hnutie rôzne formy oportunistizmu.

Nie náhodou teda napísal, že „Leninovu filozofiu, t. j. leninizmus v marxistickej filozofii nemožno pochopiť nezávisle od celej histórie bolševizmu, bez alebo mimo boja bolševizmu proti revizionizmu a oportunistizmu, z ktorého vyrástol” (4).

Za svoju životnú úlohu považoval prebojovanie a dokazovanie všeobecnej platnosti leninizmu. V čase, keď sa československí „autentickí marxisti” usilovali postaviť subjektivistický interpretované diela „mladého” Marxa proti zrelému Marxovi a Engelsovi, ale predovšetkým proti Leninovmu dielu, fundujúc tak filozoficky nielen tzv. demokratický socializmus, ale svoj antisovietizmus vôbec, vystúpil jednoznačne proti týmto snahám.

Dokazoval, že Veľká októbrová socialistická revolúcia „sa uskutočnila v národnom a medzinárodnom prostredí”, a preto mala „národné a medzinárodné úlohy”. A to platí podľa L. Szántóa pre každú socialistickú revolúciu. „Podstata bude (výstavby socializmu) všade rovnaká, ale všetko ostatné môže a väčšinou aj bude iné” (5).

Je prinajmenej smiešne — vyhlasoval opätovne L. Szántó — ak tí, ktorí sľubujú „vytvoriť špecifický socialistický model socialistickej demokracie”, chcú tento svoj cieľ dosiahnuť bez Lenina, bez „jeho rozvinutého marxizmu, ba proti nemu” (6). Dôsledne vystupoval proti názorom, že „Lenin vraj bol dobrý pre Rusov”, ale pre naše „vysoko kultúrne národy” je vraj prijateľný „iba marxizmus doplnený Husserlovou, Freudovou, Fischerovou filozofiou”. Bolo by osudovo nesprávne — vyhlasoval Szántó opätovne — „klásť do protikladu Marxov nárok na socialistický humanizmus a na slobodný a mnohostranný vývin ľudskej podstaty v komunizme” s reálnou cestou „uskutočnenia tohto nároku bojom robotníckej triedy a jej strany”. Bolo a je nesprávne a nanajvýš škodlivé „stavať Marxa proti Leninovi” (6).

Veľkú pozornosť venoval L. Szántó rozboru sociálnych a teoretickognozeologických koreňov revizionizmu. Ukazoval, že kým sa základy socializmu ešte nevybudovali, je sociálnym žriedlom oportunistizmu malomeštiactvo a tzv. robotnícka aristokracia a byrokracia. Avšak ani po vybudovaní socialistických výrobných vzťahov neprestáva nebezpečenstvo vzniku a rozšírenia oportunistických a revizionistických názorov.

Nesmieme totiž — podľa L. Szántóa — strácať zo zreteľa, že likvidácia kapitalistického panstva neznamená ešte automatický zánik buržoázneho a najmä maloburžoázneho myslenia. Vieme taktiež, že spoločenské vedomie zostáva za spoločenským bytím. Zvyšky buržoáznej ideológie prežívajú ešte dlho vo vedomí ľudí aj po likvidácii kapitalistickej základne. Prispieva k tomu aj vplyv kapitalistického zahraničia. Szántó opätovne ukazuje, že vrstvy obyvateľstva pochádzajúce z radov bývalého malomeštiactva, ktoré sa ešte nezbavili do dôsledkov malomeštiackych názorov, sú potenciálnym nositeľom revizionistických a oportunistických názorov v socialistickej spoločnosti.

Pre súčasné ideové zápasy je veľmi poučná Szántóova metóda odhaľovania teoreticko-poznávacích koreňov revizionizmu. Za jednu z príčin a za koreň revizionizmu považuje skutočnosť, že jeho predstavitelia „nikdy nepochopili teoretické základy marxizmu“. V ich hlavách sa marxizmus-leninizmus — „tento univerzálny svetonáhľad a veda“ — zvrhol „z návodu pre prax na jednostranné, bezduché teoretizovanie“. Keďže nepochopili podstatu marxizmu, nemohli ho „úspešne brániť pred meštiackou kritikou“ a postupne sami podľahli jej argumentácii. Prvým krokom na tejto ceste bolo vykastrovanie „duše“ marxizmu, „t. j. materialisticko-dialektickej filozofie“ a opodstatňovanie „tohto kroku meštiackymi, triedne obmedzenými filozofickými náhľadmi“ (2, s. 181).

Metodologickým príkladom pre súčasnosť je v mnohom aj Szántóov zápas proti prenikaniu „hegeliánstva“ do robotníckeho hnutia a jeho teórie v období medzi dvoma svetovými vojnami. Kritizoval nositeľov týchto tendencií, že „namiesto odkrývania dialektiky živého, reálneho, materiálneho života“, t. j. namiesto skutočného prehlbovania a rozvíjania teórie dialektického materializmu „zapadli do hegeliánskeho rozvíjania pojmov“. Kritizoval ich neleninský, nemarxistický vzťah k Heglovi, lebo namiesto skúmania Heglovej filozofie „očami Marxa, Engelsa a Lenina, študovali Marxa a Engelsa očami Hegla“ (2, s. 75).

Hlavnú príčinu týchto nevedeckých názorov nachádza L. Szántó v okolnosti, že ich nositelia nevedeli vo svojich teoretických prácach správne rozriešiť otázku vzťahu teórie a praxe. Keďže jestvovala u nich „medzi teóriou a praxou trhlinka“, prejavovala sa táto trhlinka „aj medzi empirickým a racionálnym momentom procesu poznania“, medzi „vnímaním a myslením, medzi historickým a logickým a medzi formou a obsahom“. Preto sú u nich kategórie dialektiky „abstraktné, nekonkrétne, trpia na izolovanosť“, charakterizuje ich hegeliánske „ignorovanie a odstrkovanie reálneho bytia a prírody na nepatrné poznámky“ (2, s. 75).

V čase, keď revizionisti — odvolávajúc sa formálne na „mladého Marxa, ale siahajúc v skutočnosti po náhľadoch mladohegeliáncov, ktoré podrobil Marx zásadnej kritike už vo *Svätej rodine* a v *Nemeckej ideológii* — postupujú podobnou metódou, majú Szántóove analýzy a kritika výsostne aktuálny význam.

Platí to aj o jeho rozbere a kritike freudovskej psychoanalýzy, ktorej názory prenikali — najmä prostredníctvom diel niektorých predstaviteľov tzv. Frankfurtskej školy (napr. H. Marcuseho a E. Fromma) — aj do československého „autentického marxizmu“.

Aj pre súčasnosť má platnosť Szántóov názor, že „psychoanalýza“ neznesie „metodickú kritiku zo stanoviska dialektického materializmu“. Najdôležitejší rozpor medzi psychoanalýzou a materialistickou dialektikou vidí v tom, že „psychoanalýza nesmierne biologizuje ľudskú osobnosť, nedoceňuje ani zďaleka jej sociálne zložky“. Pritom podčiarkuje, že ani čiastkové úspechy, „ktorými sa psychoanalýza môže pochváliť, nemôžu nič napraviť na nepriateľskom pomere medzi ňou a marxizmom“ (2, s. 46).

Mohli by sme pokračovať v uvádzaní príkladov Szántóovej zásadnej a prísne vedeckej kritiky nemarxistických filozofických a sociologických učení, najmä tých, ktoré v príslušnom období predstavovali akútne nebezpečenstvo pre revolučné hnutie a jeho teóriu. Potvrdili by tak isto hĺbku, podnetnosť a neraz aj aktuálnosť Szántóových rozborov, pohľadov i argumentácie.

Nie menšiu pozornosť venuje L. Szántó aj otázkam vedeckého komunizmu, najmä problémom revolučnej strany, demokracie a socializmu.

Poukazuje predovšetkým na to, že komunistická strana ako históriou vytvorený „kolektívny subjekt“ nie je „samostatný, pre seba jestvujúci sociálny útvar“. Strana je podľa neho „čiasťou“ robotníckej triedy, ktorá „si najjasnejšie a najsprávnejšie uvedomuje sociálne a historické poslanie svojej triedy“ (2, s. 29).

Ako a akými spôsobmi viesť robotnícku triedu a pracujúce masy v revolučnom zápase, to vyvodila komunistická strana „z vedeckého poznania vývinových zákonitostí kapitalistickej spoločnosti“. Na tomto základe vypracovala stratégiu a taktiku triedneho boja proti kapitalizmu. Zvyšovanie triedneho povedomia ľudu považovala popri organizačnej činnosti vždy za najdôležitejšíu úlohu.

Pritom vyslovuje L. Szántó presvedčenie, že „ani socializmus sa nemôže úspešne budovať bez vedeckého, t. j. marxisticko-leninského poznávania všeobecne platných a špecificky konkrétnych národných podmienok a zákonitostí spoločnosti“ (7). Preto aj v tomto období je vedúca úloha strany historickou nevyhnutnosťou.

Analyzujúc vzťah revolučnej strany a pracujúcich mas, L. Szántó sa často zapodieva otázkami diktatúry proletariátu, socialistickej demokracie, sloboďy a podobne.

Z kapitalizmu do socializmu možno prejsť „len pomocou najvyššej formy demokracie — diktatúry proletariátu“. No iba metafyzicky mysliaci rozum vidí — podľa neho — v diktatúre a v demokracii vzájomne sa vylučujúce skutočnosti a pojmy. „No ony majú aj druhú stránku — navzájom sa podmieňujú a tvoria jednotu, dialektickú jednotu“ (5). Nielen demokracia, ktorá vedie do socializmu, teda diktatúra proletariátu je podľa Szántóa takouto „dialektickou jednotou dvoch protikladných skutočností — demokracie a diktatúry“. Je ňou aj buržoázna demokracia. Rozdiel je iba v tom, že buržoázia popiera „diktatorskú stránku svojej demokracie“ (5).

L. Szántó rozhodne vystúpil proti revizionistickej teórii tzv. demokratického socializmu. Zdôrazňoval, že vedecký socializmus „nemusí a nesmie sa dopĺňať prívlastkami demokratický, humanistický a pod., lebo to všetko je v ňom obsiahnuté“. Marxisticko-leninská teória, ktorá jedine je vedeckou teóriou socializmu, nerozvíja sa azda tým, že „sa jej vedeckému obsahu dodávajú nové prívlastky“, ale tým, že ju „prehlbujeme a obohacujeme poznatkami o nových skutočnostiach, vzniknutých v objektívnom spoločenskom živote“ (8, s. 1439).

„Demokratický socializmus“, ktorý hlásali a ktorý sa usilovali realizovať požiadavkou tzv. inštitucionálnej revolúcie čs. „autentickí marxisti“, je podľa L. Szántóa v skutočnosti iba jedným z pojmových variantov toho „demokratického socializmu“, ktorým sa oportunistickí vodcovia sociálnej demokracie snažia zabrániť, aby robotnícke hnutie ich krajín nastúpilo marxisticko-leninskú, revolučnú cestu zápasu proti kapitalizmu. Ukazuje, že za podmienok socialistickej spoločnosti znamená aplikácia tohto oportunistického učenia v politickej praxi objektívne pokus o regresívny zvrät socialistickeho vývinu smerom k buržoáznej demokracii.

L. Szántó nachádza protisocialistický charakter „demokratického socializmu“ v tvrdení, že marxizmus je produktom vedeckého poznávania spoločnosti 19. stor. a je už dnes prekonaný, v popieraní leninizmu ako marxizmu monopolistického stupňa kapitalizmu a v „považovaní ho za čisto ruský jav“, ktorý je pre robotníctvo vysoko vyvinutých kapitalistických krajín neupotrebitelný, v pozbavení „marxizmu a vôbec každej ideológie triedneho charakteru“, v popieraní, že učenie marxizmu-leninizmu tvorí organický celok (8, s. 1440).

L. Szántó pritom poznamenáva, že teoretici „demokratického socializmu“ chápali pojmy demokracia, sloboda, humanita v netriednom zmysle, objektívne „však v malomeštiackom alebo buržoáznom význame, nie však v marxisticko-leninskom“ zmysle (8, s. 1440).

Podčiarkuje, že opravdivá socialisticá demokracia je „organicky spätá so socializmom a s celým jeho obsahom, najmä ľudskosťou“. Úlohou komunistickej strany ako vedúcej sily socialistickej spoločnosti je vytvárať pre ľud „objektívne podmienky“ a pomáhať mu „získavať subjektívne predpoklady“, aby z „objektu spoločenského života“, ktorým bol za kapitalizmu, stále sa viac menil „aj na jeho subjekt“. Túto historickú úlohu môže realizovať iba socializmus v marxisticko-leninskom poňatí.

Na súčasnom vývinovom stupni socializmu znamená — podľa L. Szántóa — táto „sebarealizácia ľudí, robotníkov, roľníkov, inteligencie, že socialistický človek“ chce byť aktívnym činiteľom nielen v procese „tvorenia svojho a spoločenského života, ale aj v jeho riadení“ (5).

Zábezpeku takto poňatej výstavby socializmu nachádza Szántó v tvorivom aplikovaní marxisticko-leninskej teórie v politike komunistickej strany. Má pritom na mysli jej ideologickú, politickú a ekonomickú činnosť. Pritom však vždy podčiarkuje a pridržiaval sa tohto princípu aj vo svojej prebohatej činnosti, že marxisticky „teoretizovať“ znamená takú „rozumovú prácu, ktorou sa svet nielen opisuje, ale aj vysvetľuje“ a popritom „aj poznáva“, a to tak, aby

„nám toto poznanie umožňovalo a uľahčovalo úspešnú praktickú činnosť, praktickú premenu sveta“ (2, s. 161). Taká je podľa názorov akademika Ladislava Szántóa vedecká, a preto jedine správna cesta a metóda výstavby socializmu pod vedením Komunistickej strany Československa.

Literatúra

1. XIV. zjazd Komunistickej strany Československa, Bratislava 1971.
2. SZÁNTÓ, L.: Vybrané state, Bratislava 1958.
3. SZÁNTÓ, L.: V. I. Lenin a marxistická filozofia. Pravda, Bratislava 30. 9. 1967.
4. SZÁNTÓ, L.: V. I. Lenin a marxistická filozofia. Pravda, Bratislava 21. 4. 1968.
5. SZÁNTÓ, L.: Poučenie z Októbra. Pravda, Bratislava 7. 11. 1968.
6. SZÁNTÓ, L.: Lenin a dnešok. Pravda, Bratislava 22. 4. 1969.
7. SZÁNTÓ, L.: Strana, trieda, spoločnosť. Pravda, Bratislava 21. 12. 1967.
8. SZÁNTÓ, L.: Nová Mysl, 1968, č. 12.

ТВОРЧЕСКИЙ МЫСЛИТЕЛЬ И БОРЕЦ ПРОТИВ РЕВИЗИОНИЗМА

Лев Ганзел

В статье обобщается теоретико-философская и идейно-политическая деятельность академика Ладислава Санто, особое внимание уделяется его борьбе против философского ревизионизма и политического оппортунизма.

Л. Санто всегда подчеркивал коренное отличие марксистско-ленинской философии от всех, в особенности от буржуазных форм философии, социологии, политологии. Диалектический материализм является «не только синтезом познанного бытия», но и «учением о мышлении», то есть о «теории познания и диалектике». Марксистская философия является универсальным методом познавательной деятельности, поскольку она является «единственной аналогией объективно существующего мира».

Сантово научное понимание «классовости», «партийности» науки. Ученый исследует мир «сознательно или бессознательно из основы бытия» определенного класса. Различие в степени и непосредственности классового характера отдельных научных дисциплин. Критика сущности буржуазной и ревизионистской формы объективизма и «надпартийности».

Критика оппортунизма как теории и практики приспособления и подчинения классовых интересов пролетариата буржуазии. Понимание, анализ и критика ревизионизма как теоретического обоснования оппортунистической практики. Замена марксизма-ленинизма различными буржуазными и мелкобуржуазными философскими и социологическими концепциями.

Сантово обоснование всеобщей значимости ленинизма, который не может быть понят «независимо от всей истории большевизма, без или вне борьбы большевизма против ревизионизма и оппортунизма, из которой он вырос». Последовательная борьба против попыток противопоставить теоретические и политические труды Маркса и Ленина.

Решение вопросов научного социализма, революционной партии, социалистической демократии, гуманизма и т. д.

Коммунистическая партия — исторически созданный «коллективный субъект», не «самостоятельное, существующее для себя, социальное образование», но «часть» рабочего класса, которая «наиболее ясно и верно осознает социальную и историческую миссию своего класса». Значение марксистско-ленинского познания для политики партии.

Критика ревизионистской теории так называемого демократического социализма. Научный социализм «не должен и не может дополняться такими определениями, как демократический, гуманистический и т. п. потому, что все это содержится в нем». Ревизионистское, ненаучное понимание понятий о демократии, свободе, гуманизме. «Демократический социализм» — старое понятие оппортунистической социал-демократии. Его применение в условиях социалистического общества объективно означает попытку регрессивного поворота по направлению к буржуазной демократии.

Марксистски «теоретизировать» — значит познавать мир, а именно познавать его так, чтобы это позволяло и облегчало «практическое преобразование мира», следовательно, построение социализма под руководством Коммунистической партии Чехословакии.

Ein schöpferischer Denker und Kämpfer gegen Revisionismus

Lev Hanzel

Dieser Aufsatz verfolgt eine Verallgemeinerung des theoretisch-philosophischen und politisch-ideologischen Werkes des Akademiemitgliedes Ladislav Szántó mit besonderer Beachtung seines Kampfes gegen den philosophischen Revisionismus und politischen Opportunismus.

L. Szántó hat von jeher den grundlegenden Unterschied zwischen der marxistisch-leninistischen Philosophie und allen, aber besonders den bürgerlichen Formen der Philosophie, Soziologie, Politologie betont. Der dialektische Materialismus ist „nicht nur eine Synthese des erkannten Seins“, sondern auch „eine Lehre vom Denken“, d. h. von der „Erkenntnistheorie und der Dialektik“. Die marxistische Philosophie ist eine universelle Methode der Erkenntnis, weil sie die „einzige Analogie zur objektiv seienden Welt“ darstellt.

Ebenso betonte Szántó eine wissenschaftliche Auffassung der „Klassenmässigkeit“, „Parteilichkeit“ der Wissenschaft. Der Wissenschaftler untersucht die Welt „bewusst oder unbewusst vom Standpunkt des Seins“ einer bestimmten Klasse. Es besteht ein Unterschied in der Stufe und Unmittelbarkeit des Klassencharakters der einzelnen Wissenschaftsweige. Kritik des Wesens der bürgerlichen und revisionistischen Form des Objektivismus und der „Überparteilichkeit“.

Kritik des Opportunismus als der Theorie und Praxis der Anpassung und Subsumierung der Klasseninteressen des Proletariats den Interessen der Bourgeoisie. Untersuchung und Kritik des Revisionismus als einer theoretischen Begründung der opportunistischen Praxis. Der Marxismus-Leninismus wird durch verschiedene bürgerliche und kleinbürgerliche philosophische und soziologische Konzeptionen ersetzt.

Szántó führt den Beweis der Allgemeingültigkeit des Leninismus, der nicht „unabhängig von der gesamten Geschichte des Bolschewismus, ohne oder ausserhalb des Kampfes des Bolschewismus gegen Revisionismus und Opportunismus“ begriffen werden kann. Szántó bekämpft konsequent alle Versuche Marx' und Lenins theoretisches Schaffen ihrem politischen Werk gegenüberzustellen. Weiters löst er Probleme des wissenschaftlichen Sozialismus, der revolutionären Partei, der sozialistischen Demokratie, des Humanismus usw.

Die kommunistische Partei ist ein historisch gebildetes „kollektives Subjekt“, nicht ein „selbstständiges, für sich seiendes gesellschaftliches Gebilde“, sondern ein „Teil“ der Arbeiterklasse, die sich „der sozialen und historischen Berufung seiner als Klasse am klarsten und wahrhaftesten bewusst ist“. Die Bedeutung der marxistisch-leninistischen Erkenntnistheorie für die Parteipolitik.

Kritik der revisionistischen Theorie des sogenannten demokratischen Sozialismus. Der wissenschaftliche Sozialismus „kann und darf nicht durch Begriffe wie: demokratischer, humanistischer u. Ä. ergänzt werden, weil all dies in ihm bereits beinhaltet ist. Revisionistische, unwissenschaftliche Auffassung solcher Begriffe wie Demokratie, Freiheit, Humanismus. „Demokratischer Sozialismus“ ist ein alter Begriff der opportunistischen Sozial-

demokratie. Seine Anwendung unter den Bedingungen einer sozialistischen Gesellschaft bedeutet objektiv einen Versuch einer regressiven Umkehrung zurück zur bürgerlichen Demokratie.

Marxistisch „theoretisieren“ bedeutet die Welt erkennen und zwar so, dass es uns eine „praktische Veränderung der Welt“ ermöglicht und erleichtert, also den sozialistischen Aufbau unter der Führung der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei.